

Boulouki Review²⁵

Περιοδεύον Εργαστήριο για τις Παραδοσιακές Τεχνικές Δόμησης

[Απολογισμός 2025]

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΡΕΤΣΙ Μαθητεία και Εργαστήριο για τα Κονιάματα στην Παραδοσιακή και Αειφόρο Δόμηση

CONSERVE CONNECT Διατήρηση της οικολογικής συνδεσιμότητας μέσα από την παροχή πόσιμου νερού, Φάση I

ΑΔΗΛΟΣ Αρχαίες Τεχνολογίες, Παραδοσιακές Τεχνικές, Νεότερες Κατασκευές στην Αγροικία του Μάρκου, Φάση II

ECHOES Enhancing Cultural Heritage Skills Across Europe

ΑΛΛΑΞΗΜΑΡΙΑ Σχεδιασμός και εφαρμογή ενός προτύπου εργαστηρίου ξερολιθιάς

ΜΙΚΡΟΦΡΑΓΜΑΤΑ Σίφνος Λύσεις Βασισμένες στη Φύση για την Προσαρμογή στην Κλιματική Αλλαγή

ΙΟΣ Εκπαίδευση για τα Μικροφράγματα σε Τεχνικό Προσωπικό Δήμου

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ για την κατασκευή μικροφραγμάτων

ΝΤΡΙΣΤΕΛΑ Βιωματικό Εργαστήριο Αποκατάστασης Παραδοσιακής Νεροτριβής

FIELD VISITS on Programs on Traditional Building Skills

STUDIO BOULOUKI Διδασκαλία στην Αρχιτεκτονική Σχολή του ΕΤΗ της Ζυρίχης

UNDER THE LANDSCAPE Διεθνής Έκδοση

ΣΥΜΜΕΤΟΧΕΣ

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ

ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ

ΚΕΡΕΤΣΙ

Μαθητεία και
Εργαστήριο για τα
Κονιάματα στην
Παραδοσιακή και
Αειφόρο Δόμηση

*** Κερέτσι σημαίνει ασβεστοκονίαμα στα κουδαρίτικα, τη συνθηματική γλώσσα των μαστόρων.**

τοποθεσία: Φράστα, Τζουμέρκα, Ήπειρος

ημερομηνίες: 06/10/2025 - 07/11/2025

συνδιοργάνωση: Δήμος Κεντρικών Τζουμέρκων, Δήμος Βορείων Τζουμέρκων, Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας - Τμήμα Ηπείρου, Περιφερειακή Ένωση Δήμων Ηπείρου

αιγίδα: Υπουργείο Πολιτισμού

επιχορήγηση: Ευρωπαϊκή Ένωση, Συμβούλιο της Ευρώπης, Υπουργείο Πολιτισμού

υποστηρικτές: Κοινωφελές Ίδρυμα Ιωάννη Σ. Λάτση, Οικογένεια Σαχίνη, Ίδρυμα Α. Γ. Λεβέντη, Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας, Πράσινο Ταμείο, ΑΙΓΕΑΣ ΑΜΚΕ, Δαλκαφούκη Οίκος

χορηγία σε είδος: Πολιτιστικός Σύλλογος Φράστων, Επιχειρήσεις στην Γέφυρα Πλάκας, Ξενοδοχεία Στο Γεφύρι και Τελωνείο, Καφενείο Στου Ζιάβρα, Ψησταριά «Ο Σώτος», Σούπερ Μάρκετ «Πολύζος», Τοπικοί συνεργάτες για την προμήθεια υλικών, σκαλωσιών και άλλων οικοδομικών εργασιών. Κοινότητα και καταστήματα των Αγνάντων, και ΚΟΙΝΣΕΠ Καρδιά της Μέλισσας

σχεδιασμός-συντονισμός: Πάνος Κωστούλας, Ιωάννα Ντούτση, Ξένια Παππά

συνεργάτες: Ορέστης Αποστολάτος, Δήμητρα Ζάχου, Σπύρος Πανάγος

συνεργάτες - τεχνίτες/εκπαιδευτές: Dominic Taylor και Δημήτρης Φώτης

ομιλητές/τριες διαλέξεων: Πάνος Κωστούλας, Ιωάννα Ντούτση, Damien Condon και Brenda O'Meara (Calx Restoration), Nigel Corsey, Maurin Bisig και Delphine Schmidt (Kalkwerk), Αλέξης Στεφανής, Λήδα Παπαστεφανάκη, Μαρία Στεφανίδου, Τάσης Παπαϊωάννου

ομιλητές/τριες στρογγυλής τράπεζας: Πάνος Κωστούλας, Ιωάννα Ντούτση, Μαρία Στεφανίδου, Δημήτρης Τσαρουχάς

οπτικοακουστική κάλυψη: Ιάσοντας Αθανασιάδης, Αντιγόνη Καρνεσιώτη, Δήμητρα Ζάχου, Ορέστης Αποστολάτος

συμμετέχοντες μαθητείας και εργαστηρίου: 26 τεχνίτες/τριες, επαγγελματίες, φοιτητές

εθελοντές: Μαριντίνα Καρδαράκου, Mats Hanekorf, James Damon

Στιγμιότυπο από τις εργασίες του προγράμματος ΚΕΡΕΤΣΙ Μαθητεία και Εργαστήριο για τα Κονιάματα στην Παραδοσιακή και Αειφόρο Δόμηση. Φωτ. Ιάσοντας Αθανασιάδης

Το έργο «Κερέτσι» επικεντρώθηκε στη μελέτη και εφαρμογή παραδοσιακών κονιαμάτων με βάση τον αερικό ασβέστη και τον πηλό, σε εργασίες επίχρισης και αρμολόγησης της λιθοδομής στο πρώην Δημοτικό Σχολείο των Φράστων. Μέσα από ένα ολοκληρωμένο εκπαιδευτικό και κατασκευαστικό πρόγραμμα, ολοκληρώθηκε η αποκατάσταση και ανακαίνιση του κτιρίου, με στόχο τη λειτουργία του ως Σχολείο Έρευνας και Εκπαίδευσης για την Παραδοσιακή και Αειφόρο Δόμηση.

Το έργο εστίασε τόσο στην πρακτική εφαρμογή ιστορικών τεχνικών κονιαμάτων όσο και στη διάδοση της γνώσης γύρω από την υλική κληρονομιά της παραδοσιακής δόμησης. Παράλληλα, μέσα από ένα διευρυμένο δημόσιο πρόγραμμα εκδηλώσεων, το «Κερέτσι» λειτούργησε ως κόμβος ανταλλαγής γνώσης και καλών πρακτικών, προωθώντας έναν πολυφωνικό διάλογο ανάμεσα σε ερευνητές, επιστήμονες, τεχνίτες, θεσμικούς φορείς και την τοπική κοινότητα για την ανάδειξη και προστασία της παράδοσης των κονιαμάτων.

Κεντρικό άξονα του έργου αποτέλεσε η επαγγελματική μαθητεία, διάρκειας πέντε εβδομάδων, που στόχευσε στην εντατική θεωρητική και πρακτική κατάρτιση 6 νέων τεχνιτών/τριών στην παρασκευή και εφαρμογή παραδοσιακών κονιαμάτων ασβέστη και πηλού. Οι συμμετέχοντες εργάστηκαν στο εργοτάξιο υπό την καθοδήγηση της ομάδας έργου και δύο έμπειρων μαστόρων-εκπαιδευτών, συμβάλλοντας ουσιαστικά στις οικοδομικές εργασίες αποκατάστασης. Συγκεκριμένα, πραγματοποιήθηκε η νέα αρμολόγηση της παραδοσιακής λιθοδομής με κονιάματα αερικού ασβέστη και η επίχριση των εσωτερικών χώρων με κονιάματα ασβέστη και πηλού, με τη χρήση ανακυκλωμένων αδρανών και άχυρου. Η αφαίρεση παλαιών τσιμεντοσοβάδων, η κατανόηση της τοπικής λιθοδομής, η προετοιμασία των μιγμάτων και η εφαρμογή πολλαπλών στρώσεων υλικού αποτέλεσαν μέρος μιας πολυεπίπεδης εκπαιδευτικής εμπειρίας.

Παράλληλα, το βιωματικό εργαστήριο φιλοξένησε 20 συμμετέχοντες/ουσες από την Ελλάδα και το εξωτερικό, φοιτητές και επαγγελματίες στους τομείς της αρχιτεκτονικής, της μηχανικής, της αρχαιολογίας και της πολιτισμικής διαχείρισης. Το εργαστήριο συνδύασε θεωρία, εξειδικευμένα σεμινάρια, πρακτική εξάσκηση στο εργοτάξιο, διαλέξεις, δράσεις με την κοινότητα και επισκέψεις πεδίου, υποστηρίζοντας παράλληλα το έργο της μαθητείας.

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα του έργου εμπλουτίστηκε από ένα εκτενές θεωρητικό σκέλος, το οποίο περιλάμβανε εξειδικευμένα σεμινάρια για την παρασκευή και εφαρμογή παραδοσιακών κονιαμάτων και ιστορικών διακοσμητικών τεχνικών επιχρίσεων, καθώς και διαλέξεις και παρουσιάσεις από καταξιωμένους ερευνητές και επαγγελματίες. Μέρος των διαλέξεων ήταν ανοιχτό στο ευρύ κοινό, ενισχύοντας τη διάχυση της γνώσης γύρω από τις παραδοσιακές τεχνολογίες κονιαμάτων, τις αρχιτεκτονικές και κοινωνικές τους διαστάσεις και τη συμβολή τους στη βιώσιμη δόμηση.

Στιγμιότυπα από την πρακτική άσκηση του προγράμματος ΚΕΡΕΤΣΙ Μαθητεία και Εργαστήριο για τα Κονιάματα στην Παραδοσιακή και Αειφόρο Δόμηση Φωτ. Ιάσωνας Αθανασιάδης

*"The lecture by Tassis was amazing, very important "architectural" standpoint in what we were doing."
ξεχώρησε ένα από τα άτομα που παρακολούθησαν τις διαλέξεις.*

Στο πλαίσιο του προγράμματος δράσεων διοργανώθηκαν και ανοιχτές ημέρες εργοταξίου, που φιλοξένησαν σχολεία, εκπαιδευτικούς φορείς, οργανισμούς και ομάδες πολιτών σε μια ζωντανή εμπειρία παρατήρησης, μάθησης και συμμετοχής. Το συνολικό έργο και ο Δήμος Κεντρικών Τζουμέρκων έλαβαν το βραβείο New European Bauhaus 2025 «Ωθηση για Μικρούς Δήμους». Στόχος ήταν έως το τέλος του 2025 το κτίριο να είναι λειτουργικό, με σύγχρονες υποδομές που σέβονται την παράδοση και μειώνουν το περιβαλλοντικό αποτύπωμα. Το Σχολείο θα αποτελέσει μία κυψέλη γνώσης, για την ομάδα Μπουλούκι και το δίκτυο συνεργατών.

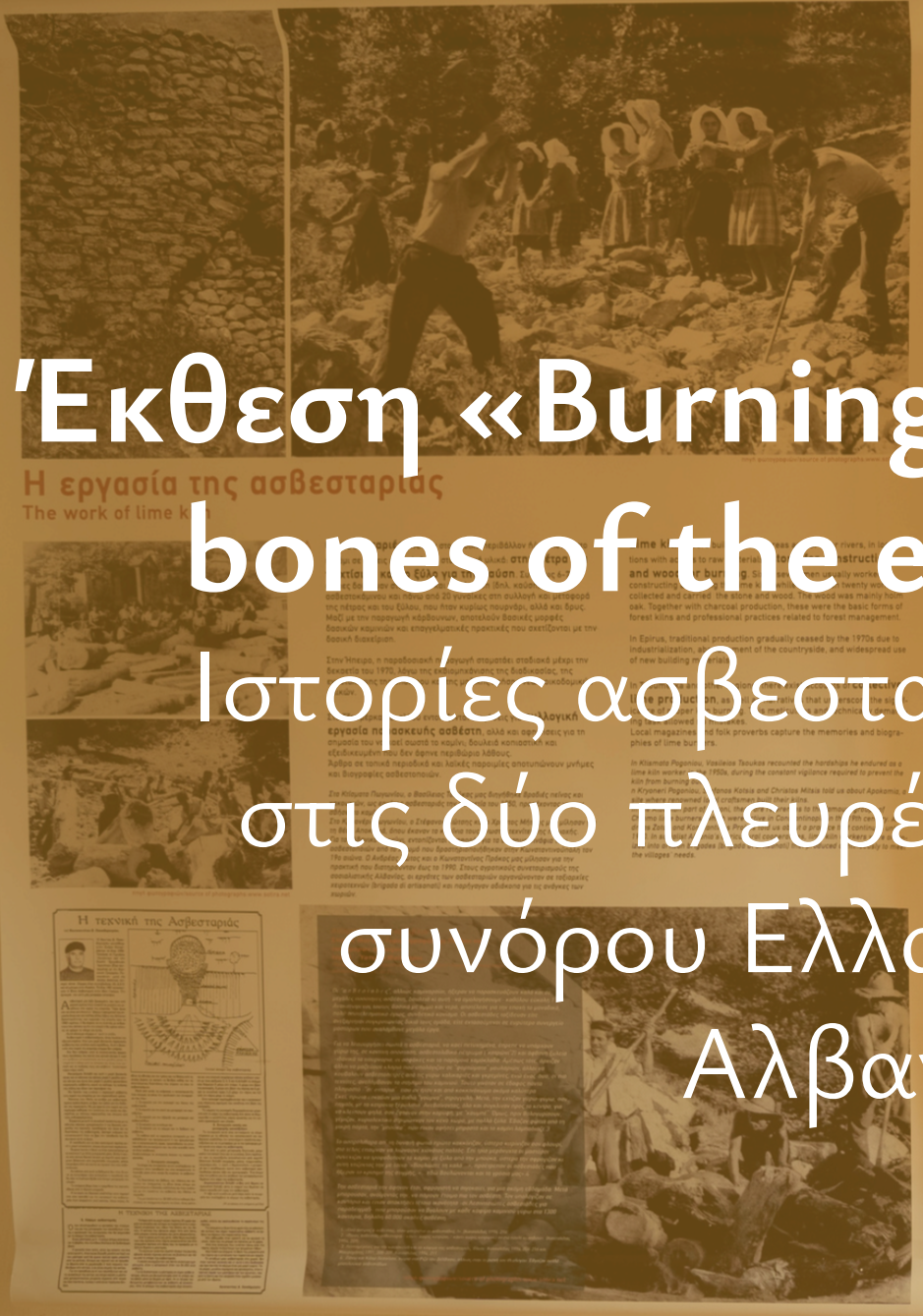
Στιγμιότυπο από το εργαστήριο κατασκευής ασβεστοκάμινου και παραγωγής ασβέστη με την τεχνικές quicklime του προγράμματος ΚΕΡΕΤΣΙ Μαθητεία και Εργαστήριο για τα Κονιάματα στην Παραδοσιακή και Αειφόρο Δόμηση Φωτ. Ιάσωνας Αθανασιάδης

Στιγμιότυπα από τις διαλέξεις και τη συζήτηση στρογγυλής τράπεζας εκδηλώσεις του προγράμματος ΚΕΡΕΤΣΙ Μαθητεία και Εργαστήριο για τα Κονιάματα στην Παραδοσιακή και Αειφόρο Δόμηση. Στρογγυλή τράπεζα (κάτω) διάλεξη Τάση Παπαϊωάννου (κάτω). Φωτ. Ιάσωνας Αθανασιάδης

Έκθεση «Burning the bones of the earth

Ιστορίες ασβεσταριών στις δύο πλευρές του συνόρου Ελλάδας-Αλβανίας»

Μεταφραστική Ομάδα
Μαρίνα Τσιλιμένη, Ελένη Παπαδοπούλου
Ελένη Παπαδοπούλου, Μαρίνα Τσιλιμένη
Ελένη Παπαδοπούλου, Μαρίνα Τσιλιμένη
Ελένη Παπαδοπούλου, Μαρίνα Τσιλιμένη
Ελένη Παπαδοπούλου, Μαρίνα Τσιλιμένη
Ελένη Παπαδοπούλου, Μαρίνα Τσιλιμένη
Ελένη Παπαδοπούλου, Μαρίνα Τσιλιμένη
Ελένη Παπαδοπούλου, Μαρίνα Τσιλιμένη
Ελένη Παπαδοπούλου, Μαρίνα Τσιλιμένη

Ιδιαίτερη θέση κατείχαν η έκθεση για τις παραδοσιακές ασβεσταριές με οπτικοακουστικό και τεκμηριωτικό υλικό, καθώς και η συζήτηση στρογγυλής τράπεζας υπό τον συντονισμό της Περιφερειακής Ένωσης Δήμων Ηπείρου, που ανέδειξε τη σημασία των παραδοσιακών οικοδομικών υλικών και της αναβίωσης της χρήσης του αερικού ασβέστη.

Το έργο βασισμένο σε εκτενή επιτόπια έρευνα στην Ήπειρο (ΒΔ Ελλάδα) και τη Νότια Αλβανία, καταγράφει την τεχνική και τη δεξιοτεχνία των ξυλόκαυστων, ασβεστοκαμίνων περιοδικής λειτουργίας (flare kilns) και στις δύο πλευρές του συνόρου, διερευνώντας τις τεχνικές πρακτικές, το κοινωνικό συγκείμενο και την πολιτιστική τους σημασία.

Τον Νοέμβριο 2025, το αρχείο αναρτήθηκε στη **Ψηφιακή Πλατφόρμα Πόρων του Βρετανικού Μουσείου και είναι πλέον πλήρως προσβάσιμο στο κοινό.**

Το έργο συντονίζεται από το Μπουλούκι σε συνεργασία με την Anisa Loja, τον Φαίδωνα Μουδοπούλου-Αθανασίου και την Αθηνά Σιαφάκα. Η έρευνα και η ανάπτυξη του αρχείου υποστηρίζονται από το Πρόγραμμα για την Προστασία της Απειλούμενης Υλικής Γνώσης του Βρετανικού Μουσείου. Η έκθεση πραγματοποιήθηκε με την οικονομική υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Συμβουλίου της Ευρώπης, ενώ τα εγκαίνια οργανώθηκαν στο πλαίσιο των Ευρωπαϊκών Ημερών Πολιτιστικής Κληρονομιάς (EHD) 2025.

Στιγμιότυπο από τα εγκαίνια της έκθεσης «Burning the bones of the earth: Ιστορίες ασβεσταριών στις δύο πλευρές του συνόρου Ελλάδας-Αλβανίας», από την ΠΕΔ και το Μπουλούκι. Φωτ. Αντιγόνη Καρνεσιώτη

Στιγμιότυπα από την έκθεση «Burning the bones of the earth: Ιστορίες ασβεσταριών στις δύο πλευρές του συνόρου Ελλάδας-Αλβανίας». Αίθουσα 1 (πάνω) αίθουσα 2 (κάτω) Φωτ. Αντιγόνη Καρνεσιώτη

CONSERVE CONNECT Φάση I

Διατήρηση της
οικολογικής
συνδεσιμότητας μέσα
από την παροχή
πόσιμου νερού

κατασκευαστικά έργα-τοποθεσίες: Άγιος Θεόδωρος (Μοναστήρι), Ξούλια (Πύργος), Δήμος Κόνιτσας, Ήπειρος

ημερομηνίες: 2025

επιχορήγηση: PONT- Prespa Ohrid Nature Trust, Δήμος Κόνιτσας

συντονισμός: Γεωργία Κανελλοπούλου, Γρηγόρης Κουτρόπουλος, Πάνος Κωστούλας

εταίροι: Ελληνική Αρχή Γεωλογικών και Μεταλλευτικών Ερευνών (ΕΑΓΜΕ), Περιβαλλοντική Οργάνωση για την Άγρια Ζωή και τη Φύση «Καλλιστώ»

συνεργάτες: Χριστόφορος Θεοχάρης, Ηλίας Μπόικος

φωτογραφίες: Άγιος Θεόδωρος (Μοναστήρι), Ξούλια (Πύργος): Γεωργία Κανελλοπούλου (BLK), Γρηγόρης Κουτρόπουλος (BLK), Κατερίνα Λάμπρου, Φαίδων Μουδόπουλος

Το CONNECT CONSERVE αποτελεί ένα εν εξελίξει έργο, το οποίο έχει ολοκληρώσει δύο χρόνια υλοποίησης (Φάση I) και έχει εξασφαλίσει χρηματοδότηση για τα επόμενα τρία χρόνια (Φάση II). Οι κύριες δράσεις του έργου αφορούν την αποκατάσταση παραδοσιακών υποδομών ύδρευσης πόσιμου νερού με σκοπό τη στήριξη της βιοποικιλότητας, συμβάλλοντας στην προστασία, αποκατάσταση και προώθηση της βιώσιμης χρήσης των χερσαίων οικοσυστημάτων, καθώς και στη λήψη άμεσων μέτρων για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και των επιπτώσεών της στην άγρια ζωή και τον άνθρωπο. Το έργο συνδέεται με συμμετοχικά μοντέλα διακυβέρνησης και διαχείρισης της φύσης, μέσω της δημιουργίας μιας τοπικής πρωτοβουλίας που φέρνει κοντά τοπικές κοινότητες, ερευνητές, περιβαλλοντικούς και πολιτιστικούς φορείς, τοπικές και περιφερειακές αρχές, καθώς και σημαντικούς θεσμικούς εταίρους, όπως το Παγκόσμιο Γεωπάρκο Βίκου-Αώου της UNESCO.

Το όραμά του έργου είναι η ενίσχυση της οικολογικής ακεραιότητας, η εξασφάλιση της διάθεσης υπηρεσιών του οικοσυστήματος και η ενδυνάμωση της κοινωνικής και οικολογικής ανθεκτικότητας μέσω της μελέτης της τοπικής παραδοσιακής οικολογικής γνώσης. Η γνώση αυτή συλλέγεται μέσω συμμετοχικών διαδικασιών ανταλλαγής γνώσης, όπως πολιτιστική και κοινοτική χαρτογράφηση, περιπατητικές συνεντεύξεις, καθώς και ομαδικές συζητήσεις με διαγενεακή συμμετοχή. Αυτή η γνώση, η οποία βρίσκεται στο σημείο συνάντησης περιβαλλοντικής και πολιτισμικής ποικιλότητας, παρέχει πληροφορίες, μεθόδους, θεωρητικά εργαλεία και πρακτικές για τον βιώσιμο σχεδιασμό και τη διαχείριση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, και μπορεί να εφαρμοστεί σε λύσεις βασισμένες στη φύση για δράσεις προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή, προσφέροντας πολιτισμικό και οικολογικό αντίκτυπο.

Στιγμιότυπο από τον καθαρισμό της παραδοσιακής βρύσης στα Ξούλια (Πύργος)
Φωτ. Γεωργία Κανελλοπούλου

Τα κυριότερα παραδοτέα του έργου το 2025 αφορούν:

1. Καταγραφή της παραδοσιακής γνώσης

Η μακρά εμπειρία του Μπουλουκιού στην Ήπειρο, έχει φέρει την ομάδα κοντά στις ανάγκες των τοπικών κοινοτήτων. Σε αυτό το πλαίσιο, μέσα από την καταγραφή της παραδοσιακής γνώσης επιδιώκεται η ενίσχυση των μέσων διαβίωσης και της ευημερίας των κοινοτήτων, μέσα από την καταγραφή των οικοσυστημάτων και των υπηρεσιών που προσφέρουν για τη βιώσιμη διατήρηση των φυσικών πόρων, με απώτερο σκοπό την κοινωνική και οικονομική ευημερία. Η διάχυση σημαντικών γνώσεων και δεξιοτήτων για τη διαχείριση και τη βιώσιμη ανάπτυξη της περιοχής, με έμφαση στη βιοποικιλότητα, τις γεωργικές και παραδοσιακές κτηνοτροφικές πρακτικές, το τοπίο και τις πολιτισμικές αξίες, τις παραδοσιακές υδατικές υποδομές και τη σχετική γνώση για τη βιώσιμη χρήση των φυσικών πόρων παρουσιάζεται αναλυτικά στα εστιασμένα report για κάθε μια από τις παραπάνω θεματικές.

2. Έκδοση και παρουσίαση του «Οδηγού της Επιστήμης Πολιτών»

Τον Ιούνιο του 2025 ολοκληρώθηκε η έκδοση και δημόσια παρουσίαση του «Οδηγού της Επιστήμης Πολιτών», ενός εκπαιδευτικού εργαλείου που εστιάζει στην παρακολούθηση της ποιότητας του νερού σε πηγές και κρήνες. Ο Οδηγός παρουσιάστηκε σε τοπικές κοινότητες των Μαστοροχωρίων, συνδέοντας την επιστημονική γνώση με την τοπική παράδοση και ενισχύοντας τη συμμετοχή κατοίκων και μαθητών σε απλές μετρήσεις και πειράματα ποιότητας νερού. Παράλληλα πραγματοποιήθηκαν επιτόπιες δειγματοληψίες και μετρήσεις σε παραδοσιακές βρύσες, αναδεικνύοντας τη σημασία της ενεργού εμπλοκής των πολιτών στην προστασία των υδατικών πόρων υπό τις πιέσεις της κλιματικής κρίσης.

3. Βιωματικά εργαστήριο αποκατάστασης βρύσης και κατασκευής ποτίστρας για την άγρια ζωή

Το έργο κορυφώθηκε με εργαστήρια πρακτικής εκπαίδευσης στις βρύσες Άγιος Θεόδωρος και Ξούλια. Οι συμμετέχοντες από την Ελλάδα και το εξωτερικό, μαζί με εθελοντές και την ομάδα του Μπουλουκιού, εργάστηκαν υπό την καθοδήγηση των μαστόρων Κώστα Τζίνα και Βασίλη Σαμάρα. Μαζί αποκατέστησαν μία παραδοσιακή κρήνη στον οικισμό Μοναστήρι και συντήρησαν τη βρύση Ξούλια στον οικισμό Πύργο.

Στιγμιότυπα από το εργαστήριο αποκατάστασης της παραδοσιακής βρύσης στον Άγιο Θεόδωρο (πάνω) και από την παρουσίαση της πρώτης φάσης του προγράμματος στο Δήμο Κόνιτσας (κάτω).
Φωτ. Γεωργία Κανελλοπούλου

Στιγμιότυπο από τις ανοιχτές εκδηλώσεις εκπαίδευσης της κοινότητας στο Κεράσοβο (πάνω) και των δύο Κερασσοβιτών μαστόρων Κώστα Τζίνα και Βασίλη Σαμάρα (κάτω). Φωτ. Γεωργία Κανελλοπούλου

Στιγμιότυπο από το εργαστήριο αποκατάστασης της παραδοσιακής βρύσης στον Άγιο Θεόδωρο (πάνω) και από την παρουσίαση του «Οδηγού της Επιστήμης Πολιτών» (κάτω). Φωτ. Γεωργία Κανελλοπούλου

A group of hikers is exploring a rocky landscape. In the foreground, a large, light-colored rock formation dominates the scene. Several people are scattered around, some standing on the rocks, others walking on a dirt path. In the background, a calm lake stretches across the middle ground, with rolling hills under a clear sky. The overall atmosphere is serene and adventurous.

ΑΔΗΛΟΣ Φάση II
Αρχαίες Τεχνολογίες
Παραδοσιακές Τεχνικές
Νεότερες Κατασκευές στην
Αγροικία του Μάρκου

τοποθεσία: Μύκονος, Δήλος, Ρήνεια

ημερομηνία: 19/10/2025 - 05/12/2025

συνεργασία: Εφορεία Αρχαιοτήτων Κυκλάδων, Γαλλική Σχολή Αθηνών

επιχορήγηση: J.M. Karlan Fund, ETH Zurich, Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης Πρωτοβουλία Cycladic Identity, Πρωτοβουλία για τις Δημόσιες Ανθρωπιστικές Επιστήμες Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος (SNFPHI) στο Πανεπιστήμιο Κολούμπια

εταίροι: Εφορεία Αρχαιοτήτων Κυκλάδων, Γαλλική Σχολή Αθηνών

συντονιστές: Ίωνας Σκλαβούνος, Γρηγόρης Κουτρόπουλος, Νικηφόρος Μειμάρογλου, Ευδοκία Παγκράτη, Γιώργος Τζαβάρας

συνεργάτες: Lynette Widder, Δέσποινα Νάζου, Έλενα Τερζή, Katerina Krupitskova, Μάρκος Κουλελής, Σοφία Ανδριώτη

τεχνίτες/ εκπαιδευτές: Δημήτρης Χίου, Κώστας Νόου, Σωκράτης Σωκράτους, Γιάννης Δελλατόλας, Κώστας Γράβος

συμμετέχοντες μαθητείας και εργαστηρίου: 23 φοιτητές-τριες από το Design Studio στην Αρχιτεκτονική Σχολή του ETH Zurich, 5 μαθητευόμενοι νέοι τεχνίτες-τριες.

φωτογραφίες: Γιώργος Κυβερνήτης

Κατά το 2025 συνεχίστηκε το πολυεπίπεδο έργο αποκατάστασης της αγροικίας του Μάρκου στη Δήλο από την ομάδα Μπουλούκι, ένα έργο που υλοποιείται σε συνεργασία με την Εφορεία Αρχαιοτήτων Κυκλάδων και τη Γαλλική Σχολή Αθηνών. Στόχος είναι η αποκατάσταση μιας από τις σωζόμενες λαϊκές αγροικίες του νησιού με παραδοσιακά υλικά και τεχνικές, ώστε να λειτουργήσει ως χώρος φιλοξενίας ερευνητών και συντηρητών που δραστηριοποιούνται στον αρχαιολογικό χώρο. Το κατασκευαστικό έργο ενισχύθηκε ιδιαίτερα κατά το 2025 από ανθρωπολογική και εθνογραφική έρευνα για τη νεότερη αγροτική κληρονομιά του συμπλέγματος Δήλου-Μυκόνου-Ρήνειας, με έμφαση στις σχέσεις αρχαίων και παραδοσιακών μορφών υλικής γνώσης και αειφόρων πρακτικών διαχείρισης του τοπίου.

Στιγμιότυπο από το εξαήμερο εκπαιδευτικό σεμινάριο τον Οκτώβριο με τη συμμετοχή φοιτητών και φοιτητριών του Τμήματος Αρχιτεκτονικής του ETH Zurich. Φωτ. Γιώργος Κυβερνήτης

Συγκεκριμένα, η επιτόπια εθνογραφική έρευνα πραγματοποιήθηκε σε συνεργασία με την ανθρωπολόγο Δέσποινα Νάζου και υποστηρίχθηκε από την Πρωτοβουλία για τις Δημόσιες Ανθρωπιστικές Επιστήμες Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος (SNFPHI) στο Πανεπιστήμιο Κολούμπια, και το πρόγραμμα Cycladic Identity του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης.

Κατά την περίοδο Ιουλίου-Νοεμβρίου 2025 ολοκληρώθηκαν δύο κύκλοι συνεντεύξεων: εννέα τον Ιούλιο με μέλη της «δηλιανής» κοινότητας και τέσσερις τον Νοέμβριο. Το υλικό περιλαμβάνει δεκατρείς προφορικές μαρτυρίες ατόμων συνδεδεμένων με τις κοινότητες των αγροτών και αρχαιοφυλάκων της Δήλου και της Ρήνειας, καθώς και ψηφιοποιημένο φωτογραφικό υλικό από ιδιωτικά αρχεία.

Παράλληλα διεξήχθη αρχαιολογική και βιβλιογραφική έρευνα σε δημόσια και ιδιωτικά αρχεία, καθώς και σε τοπικές εφημερίδες του 20ού αιώνα. Η έρευνα αυτή ανέδειξε τη διαχρονική αορατότητα των αγροτών της Δήλου στον δημόσιο λόγο, σε αντίστιξη με τη συστηματική προβολή των αρχαιολογικών δραστηριοτήτων στο νησί. Η ανάλυση του συνόλου του υλικού ανέδειξε βασικούς θεματικούς άξονες που αφορούν το φυσικό περιβάλλον και τις καθημερινές οικολογίες, τις σχέσεις των κατοίκων με τα αρχαία κατάλοιπα, τις τοπικές αναπαραστάσεις της Δήλου, τον αγροτικό βίο και τις διασταυρούμενες ταυτότητες αγροτών και εργαζομένων στις ανασκαφές.

Σε ό,τι αφορά το έργο αποκατάστασης, κατά τους πρώτους μήνες του έτους η έμφαση δόθηκε στην ολοκλήρωση της αρχιτεκτονικής μελέτης, ενώ το φθινόπωρο του 2025 ξεκίνησαν εργασίες άμεσων σωστικών επεμβάσεων στα κτίσματα της αγροικίας και συγκεκριμένα καθαιρέσεις ετοιμόρροπων τμημάτων, αρμολόγημα των εξωτερικών όψεων των τοιχοδομών και ανασύνταξη των προβληματικών από δομική άποψη τμημάτων με προσθήκη διάτονων λίθων. Για το σκοπό αυτό, πραγματοποιήθηκε η μεταφορά των απαραίτητων υλικών, εργαλείων και εξοπλισμού καθώς και η εγκατάσταση του εργοταξίου σύμφωνα με τις ανάγκες του έργου. Η προκαταρκτική αυτή κατασκευαστική φάση υλοποιήθηκε από τρεις έμπειρους τεχνίτες, συνεργάτες της ομάδας, και τρεις νέους τεχνίτες οι οποίοι εκπαιδεύτηκαν στις ειδικές αυτές εργασίες αποκατάστασης.

Η έναρξη αυτής της φάσης του κατασκευαστικού έργου σηματοδοτήθηκε από εξαήμερο εκπαιδευτικό σεμινάριο τον Οκτώβριο με τη συμμετοχή φοιτητών και φοιτητριών του Τμήματος Αρχιτεκτονικής του ETH Zurich.

Στιγμιότυπα από το τοπίο της Δήλου και άποψη του χωριού του Μάρκου (πάνω) Φωτ. Γρηγόρης Κουτρόπουλος και από το εκπαιδευτικό σεμινάριο με τη συμμετοχή φοιτητών/τριών του Τμήματος Αρχιτεκτονικής του ETH Zurich. Φωτ. Γιώργος Κυβερνήτης

Στιγμιότυπα από το εκπαιδευτικό σεμινάριο με τη συμμετοχή φοιτητών/τριών του Τμήματος Αρχιτεκτονικής του ΕΤΗ Zurich και περιήγηση (πάνω) παρουσίαση από την ανθρωπολόγο Δέσποινα Νάζου με παρουσία της Lynnette Widder, Professor of Practice in Sustainability Management at Columbia University (κάτω).
Φωτ. Γιώργος Κυβερνήτης

Στιγμιότυπα από το εκπαιδευτικό σεμινάριο με τη συμμετοχή φοιτητών/τριών του Τμήματος Αρχιτεκτονικής του ΕΤΗ Zurich με τη καθοδήγηση του μάστορα Κώστα Νόου (πάνω) και παρατήρηση κτηρίου της αγροικίας του Μάρκου (κάτω).
Φωτ. Γιώργος Κυβερνήτης

ECHOES

Enhancing Cultural
Heritage Skills
Across Europe

τοποθεσία: Κροατία, Ελλάδα & Ιρλανδία

ημερομηνία: 2024-2027

επιχορήγηση: Ευρωπαϊκή Ένωση, Πρόγραμμα Δημιουργική Ευρώπη - Δράση «Ευρωπαϊκά Συνεργατικά Έργα»

εταίροι: 4 Grada DRAGODID, Dry Stone Wall Association of Ireland - DSWAI

συντονιστές: Γεωργία Κανελλοπούλου, Ιωάννα Ντούτση

Το ECHOES είναι ένα πρόγραμμα συνεργασίας στο πλαίσιο της Δημιουργικής Ευρώπης (Creative Europe), που αποσκοπεί στη διατήρηση, προώθηση και ενίσχυση της ευρωπαϊκής πολιτιστικής πολυμορφίας, εφοδιάζοντας επαγγελματίες της πολιτιστικής κληρονομιάς με εξειδικευμένες δεξιότητες. Η πρωτοβουλία υλοποιείται μέσα από Δραστηριότητες Συνεργασίας και Πολιτιστικής Ανταλλαγής (Twinning and Cultural Activities TCAs), Συνεδρίες Συν-δημιουργίας (Co-creation Sessions CCSs) και Εργαστήρια Ανάπτυξης Δεξιοτήτων (Capacity-Building Workshops CBWs), δράσεις σχεδιασμένες για να ενισχύουν τις πρακτικές διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς και τη συμμετοχή των κοινοτήτων.

Οι Δραστηριότητες Συνεργασίας και Πολιτιστικής Ανταλλαγής (TCAs) αναπτύσσονται μέσα από συνδυασμό εκπαιδευτικών και συνεργατικών δράσεων και περιλαμβάνουν θερινά σχολεία με αντικείμενο τα περιβαλλοντικά ζητήματα και τις παραδοσιακές τέχνες, εργαστήρια τεκμηρίωσης και συμμετοχικών πρακτικών, καθώς και πολιτιστικά φεστιβάλ που αναδεικνύουν τον ρόλο της πολιτιστικής κληρονομιάς στην ενδυνάμωση των κοινωνιών. Ο κύκλος αυτός ολοκληρώνεται με μια τριμερή έκθεση αφιερωμένη στη βιωσιμότητα και τη διάδοση της γνώσης.

Οι Συνεδρίες Συν-δημιουργίας (CCSs) λειτουργούν ως πλατφόρμα συνεργασίας μέσα από εννέα συναντήσεις που εστιάζουν στον σχεδιασμό των συνεργατικών δράσεων, στην ενίσχυση της συμμετοχικότητας και στη βελτίωση των μεθόδων ανταλλαγής γνώσης μεταξύ των εταίρων. Παράλληλα, τα Εργαστήρια Ανάπτυξης Δεξιοτήτων (CBWs) περιλαμβάνουν έξι ανοιχτά διαδικτυακά σεμινάρια που προσφέρουν εις βάθος εκπαίδευση στην περιβαλλοντική μάθηση, την τεκμηρίωση της πολιτιστικής κληρονομιάς, τη συμμετοχή των κοινοτήτων και τον σχεδιασμό εκθέσεων.

Στιγμιότυπο από την πρώτη δραστηριότητα συνεργασίας και πολιτιστικής ανταλλαγής (TCAs) στο πάρκο Petrebišća στην Κροατία. Φωτ. Ι. Ντούτση

Το ECHOES δίνει προτεραιότητα στη βιωσιμότητα, τη συμπερίληψη και την ισότητα των φύλων, προσφέροντας ουσιαστική υποστήριξη σε τοπικούς φορείς πολιτιστικής κληρονομιάς. Προωθεί μια περιβαλλοντικά συνειδητή και πολιτισμικά ευαίσθητη προσέγγιση, καλλιεργώντας μακροπρόθεσμη συνεργασία και καινοτομία στις ευρωπαϊκές πρακτικές διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Κατά το 2025 υλοποιήθηκαν:

1. Δραστηριότητες Συνεργασίας και Πολιτιστικής Ανταλλαγής (TCAs) και Συνεδρία Συνδημιουργίας (CCSs) στην Κροατία

Στις αρχές του καλοκαιριού συμμετείχαμε για μία εβδομάδα στη 15η έκδοση του Heritage School Retrebišća 2025, στον θερινό οικισμό στις πλαγιές της Ούτσκα. Το πρόγραμμα υλοποιήθηκε από την ομάδα Dragodid σε στενή συνεργασία με τους εταίρους, το Φυσικό Πάρκο Ούτσκα, τον Δήμο Mošćenička Draga και το δίκτυο REMPART. Στο πλαίσιο της προετοιμασίας του θερινού σχολείου πραγματοποιήθηκαν συνεδρίες συν-δημιουργίας για τον συντονισμό του προγράμματος και τον καθορισμό της μεθοδολογίας του εργαστηρίου. Πριν την έναρξη, πραγματοποιήθηκε ανταλλαγή γνώσεων γύρω από εργαλεία, τεχνικές και ορολογία της ξερολιθικής δόμησης, διαμορφώνοντας ένα κοινό πεδίο πρακτικής. Στο εργαστήριο, οι Ιρλανδοί εταίροι ανέλαβαν την αποκατάσταση των τοίχων και της στέγης, ενώ το Μπουλούκι την ανακατασκευή του πέτρινου δαπέδου.

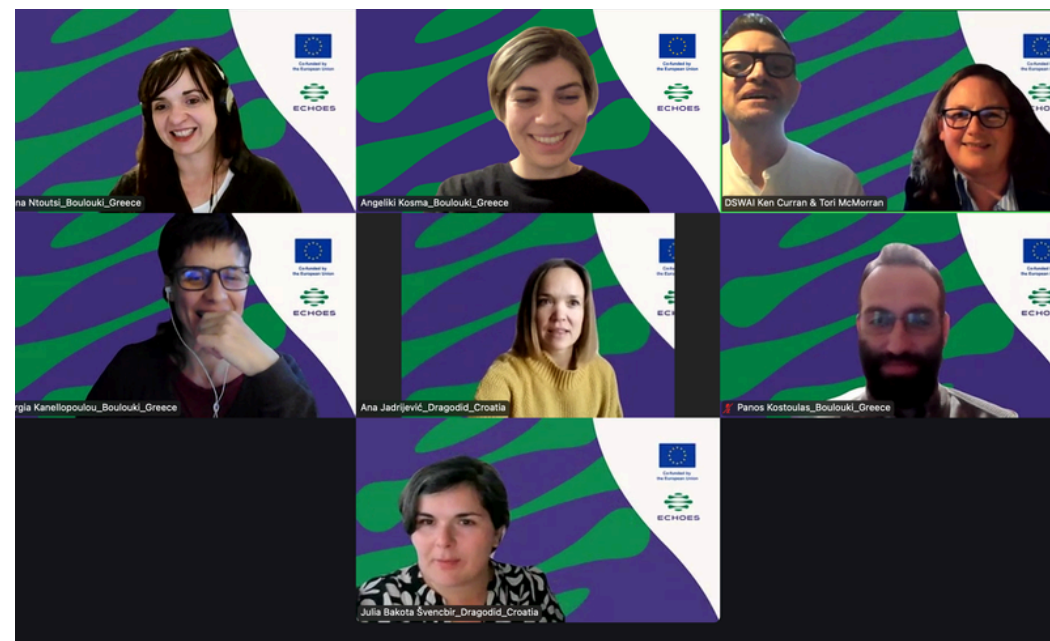
2. Τέσσερα Διαδικτυακά Εργαστήρια Ανάπτυξης Δεξιοτήτων (CBWs)

Το 2025 ολοκληρώθηκαν τα τέσσερα από τα έξι εργαστήρια Ανάπτυξης Δεξιοτήτων στο πλαίσιο του έργου ECHOES, με συμμετοχή 120 ατόμων. Στόχος τους ήταν η εμπάθυνση των γνώσεων σε κρίσιμα θέματα που σχετίζονται με τις δραστηριότητες πολιτιστικής κληρονομιάς και τις τεχνικές κατασκευής, και απευθύνεται σε εκπαιδευτικούς, ηγέτες κοινοτήτων ή επαγγελματίες του πολιτισμού.

Συγκεκριμένα τα θέματα που παρουσιάστηκαν είναι:

- Education and Awareness on Architectural Heritage
- Heritage & Environmental Sustainability
- Heritage-led Communities Development
- Documentation of Traditional Knowledge

Σε κάθε ενότητα, οι εταίροι παρουσίασαν σχετικά θέματα και τομείς εστίασης από την εμπειρία της κάθε οργάνωσης, ενώ οι καλεσμένοι ομιλητές μοιράστηκαν την συγκεκριμένα case studies από εργαστήρια και επίσημους φορείς, εξετάζοντας σε βάθος θέματα κοινότητας, περιβάλλοντος, εκπαίδευσης και καταγραφής. Όλα τα εργαστήρια καταγράφηκαν και παρουσιάζονται σε βίντεο.

Στιγμιότυπα από την πρώτη δραστηριότητα συνεργασίας και πολιτιστικής ανταλλαγής (TCAs) στο πάρκο Retrebišća στην Κροατία (πάνω) και το πρώτο διαδικτυακό εργαστήριο ανάπτυξης δεξιοτήτων (CBWs). Φωτ. 4 GRADA Dragodid

ΑΛΛΑΞΗΜΑΡΙΑ

Σχεδιασμός και
εφαρμογή ενός προτύπου
εργαστηρίου ξερολιθιάς

τοποθεσία: Ηρακλεία, Κυκλάδες

ημερομηνία: 08/10/2025 - 22/10/2025

διοργάνωση: Το Μιτάτο της Αμοργού

εταίροι: Μπουλούκι, Αμπασάδα

συντονισμός - σχεδιασμός έργου: Σεμέλη Δρυμωνίτη, Μαρία Νομικού, Γρηγόρης Κουτρόπουλος, Γιώργος Τζαβάρας, Γιάννης Δελλατόλας, Κωνσταντίνα Παπαγεωργίου

επιχορήγηση: Υπουργείο Πολιτισμού, Γενική Γραμματεία Αιγαίου και Νησιωτικής Πολιτικής (δικαιούχος: Το Μιτάτο της Αμοργού)

υποστήριξη: Cyclades Preservation Fund

τεχνίτες/ εκπαιδευτές: Νικολής Γαβαλάς, Γιάννης Δελλατόλας, Γιώργος Τζαβάρας

χορηγία σε είδος: Blue Star Ferries, Small Cyclades Lines

φωτογραφίες/ video: Αλέξανδρος Ζήλος

Το έργο «Αλλαξημάρια: Σχεδιασμός και εφαρμογή ενός προτύπου εργαστηρίου ξερολιθιάς» ξεκίνησε με έρευνα σε υφιστάμενα εκπαιδευτικά προγράμματα στην Ελλάδα και το εξωτερικό για την τεχνική εκπαίδευση σε παραδοσιακές τεχνικές δόμησης. Ακολούθησε, ο σχεδιασμός ενός εκπαιδευτικού προγράμματος για την τέχνη της ξερολιθιάς και η πιλοτική του εφαρμογή του στην Ηρακλεία Κυκλάδων τον Οκτώβριο 2025.

Στιγμιότυπο από το πιλοτικό εργαστήριο στην Αμοργό. Φωτ. Αλέξανδρος Ζήλος

Η πιλοτική δράση στην Ηρακλεία περιλάμβανε πρόγραμμα επαγγελματικής μαθητείας διάρκειας δύο εβδομάδων και βιωματικό εργαστήριο έξι ημερών, ανοιχτό στο ευρύ κοινό. Το πρακτικό μέρος υλοποιήθηκε στη θέση Κουκούλα, έξω από τον οικισμό Παναγιά, και είχε ως αντικείμενο την αποκατάσταση τοίχων περίφραξης στη αρχή του μονοπατιού προς το Φτερό Δεμάτου, αναλημματικών τοίχων σε ελαιώνα και την κατασκευή καλντεριμιού σε τμήμα του μονοπατιού με δύσκολη πρόσβαση λόγω κλίσης και μορφολογίας. Συγκεκριμένα, αποκαταστάθηκαν εννέα τμήματα αναλημματικών τοίχων μήκους 168,80 μ., δεκατέσσερα τμήματα τοίχων περίφραξης μήκους 124,75 μ., και κατασκευάστηκαν 6,60 τ.μ. καλντεριμιού με τέσσερα προσαρμοσμένα σκαλοπάτια.

Στο πλαίσιο της διάχυσης της γνώσης, επισκέφθηκαν το εργαστήριο σχολεία από τις Μικρές Κυκλάδες, συμμετέχοντας βιωματικά στην κατασκευή και συζητώντας για τον ρόλο της ξερολιθιάς στο άνυδρο νησιωτικό τοπίο. Το πρόγραμμα ολοκληρώθηκε με απογευματινό περίπατο στο Κάστρο της Ηρακλείας και εορταστική εκδήλωση με τη συμμετοχή της τοπικής κοινότητας. Το πιλοτικό εργαστήριο λειτούργησε ως ζωντανός χώρος μάθησης, συνεργασίας και ανταλλαγής γνώσης, με έντονη συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας.

Το “Εγχειρίδιο Οργάνωσης και Υλοποίησης Προγράμματος Εκπαίδευσης στην Τέχνη της Ξερολιθιάς” αποτελεί το αποτέλεσμα του έργου και της ευρύτερης συλλογικής προσπάθειας. Το ψηφιακό εγχειρίδιο είναι διαθέσιμο ελεύθερα και λειτουργεί ως οδηγός για φορείς και συλλογικότητες που δραστηριοποιούνται ή επιθυμούν να εμπλακούν στη μετάδοση της τέχνης της ξερολιθιάς, στοχεύοντας στη συστηματοποίηση της διαδικασίας και στη συνεργασία μεταξύ των φορέων, ώστε η προσπάθεια αυτή να εξελισσεται μέσα από την εφαρμογή και την ανατροφοδότησή της.

Εξώφυλλο εγχειριδίου (πάνω) και στιγμιότυπο από το πιλοτικό εργαστήριο στην Αμοργό (κάτω)
Φωτ. Αλέξανδρος Ζήλος

ΙΟΣ
Εκπαίδευση για τα
Μικροφράγματα στο
Τεχνικό Προσωπικό
του Δήμου

τοποθεσία: Ίος, Κυκλάδες

ημερομηνία: 01/09/2025 - 05/12/2025

αναθετούσα αρχή: Δήμος Ιητών

συντονιστές: Γρηγόρης Κουτρόπουλος, Χριστόφορος Θεοχάρης

τεχνίτες/ εκπαιδευτές: Μιχαήλ Ρούσος, Σωκράτης Σωκράτους

συνεργάτες: Κώστας Γράβος

φωτογραφίες: Άρης Γιαννούκος

Για πρώτη φορά, το Μπουλούκι διοργάνωσε και υλοποίησε πρόγραμμα τεχνικής κατάρτισης ειδικά σχεδιασμένο για το τεχνικό προσωπικό θεσμικού φορέα, με στόχο τη μεταφορά γνώσης παραδοσιακών τεχνικών δόμησης σε σύγχρονες εφαρμογές διαχείρισης υδατικών πόρων. Το πρόγραμμα υλοποιήθηκε έπειτα από ανάθεση του Δήμου Ιητών και πραγματοποιήθηκε στην Ίο τον Σεπτέμβριο του 2025. Διήρκησε συνολικά μια εβδομάδα και το παρακολούθησαν τρία μέλη του τεχνικού προσωπικού του Δήμου, προσφέροντας συνδυασμένη θεωρητική εκπαίδευση (4 ωρών) και εντατική πρακτική άσκηση (36 ωρών) σε πραγματικές συνθήκες έργου.

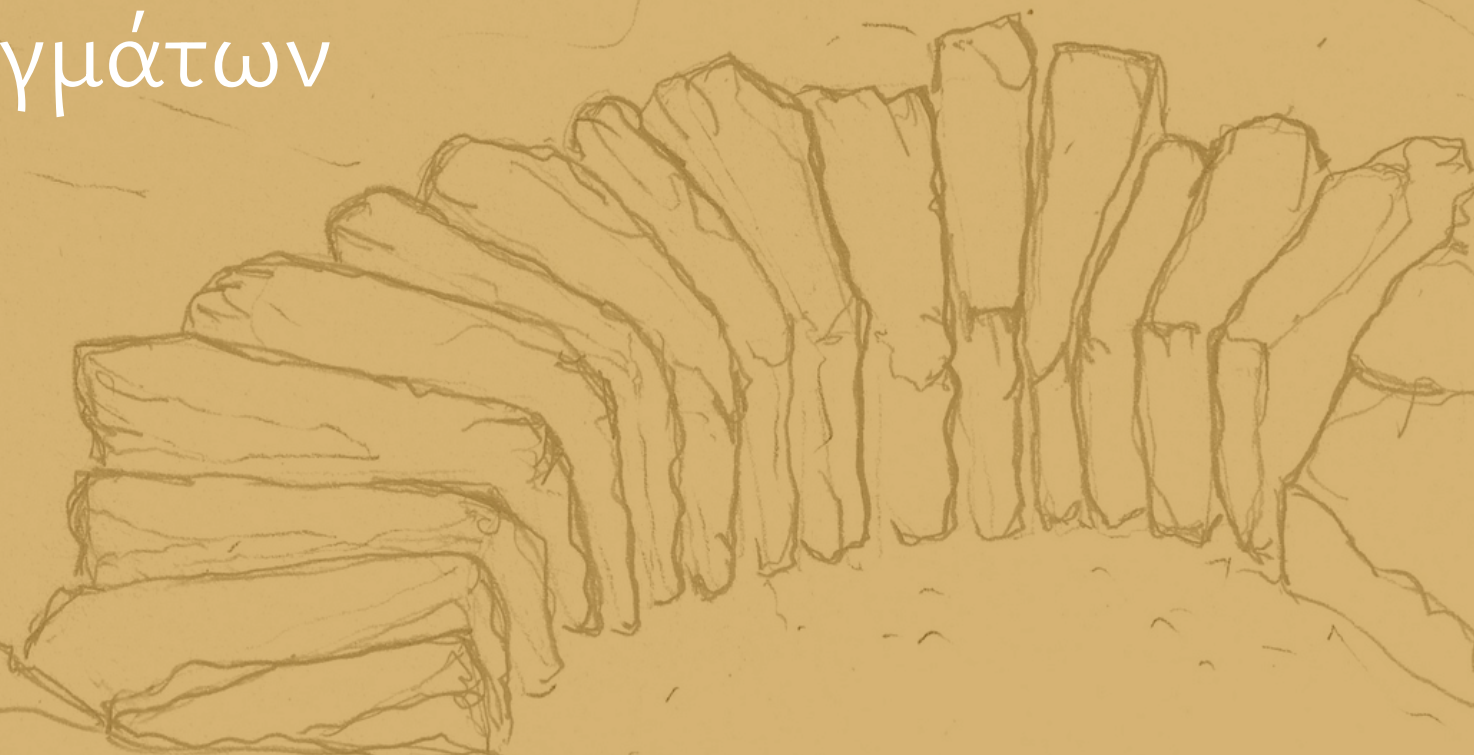
Κατά τη διάρκεια του προγράμματος, τα μέλη του τεχνικού προσωπικού του Δήμου Ιητών εκπαιδεύτηκαν σε όλα τα στάδια της κατασκευής ξερολιθικών μικροφραγμάτων σε ρέματα περιοδικής ροής, από την επιλογή της κατάλληλης θέσης και τη συλλογή της πρώτης ύλης έως τη θεμελίωση και την ολοκλήρωση των κατασκευών. Στο πλαίσιο της πρακτικής άσκησης κατασκευάστηκαν παραδειγματικά είκοσι μικροφράγματα στο ρέμα Μπούρη του Κάτω Κάμπου της Ίου, συμβάλλοντας άμεσα στη βελτίωση της τοπικής διαχείρισης των υδατικών πόρων και στην αντιμετώπιση της λειψυδρίας.

Στιγμιότυπα από την πρακτική άσκηση του προγράμματος εκπαίδευσης του τεχνικού προσωπικού του Δήμου Ιητών στην κατασκευή μικροφραγμάτων (πάνω) και από την εκδήλωση ολοκλήρωσης του προγράμματος (κάτω). Φωτ. Άρης Γιαννούκος, Χριστόφορος Θεοχάρης

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

για την Κατασκευή
Μικροφραγμάτων

τοποθεσία: Κυκλάδες

ημερομηνία: 01/11/2025 - 31/12/2025

επιχορήγηση: Γενική Γραμματεία Αιγαίου και Νησιωτικής Πολιτικής

αιγίδα: Δήμος Ιητών

συντονιστές: Γρηγόρης Κουτρόπουλος, Χριστόφορος Θεοχάρης

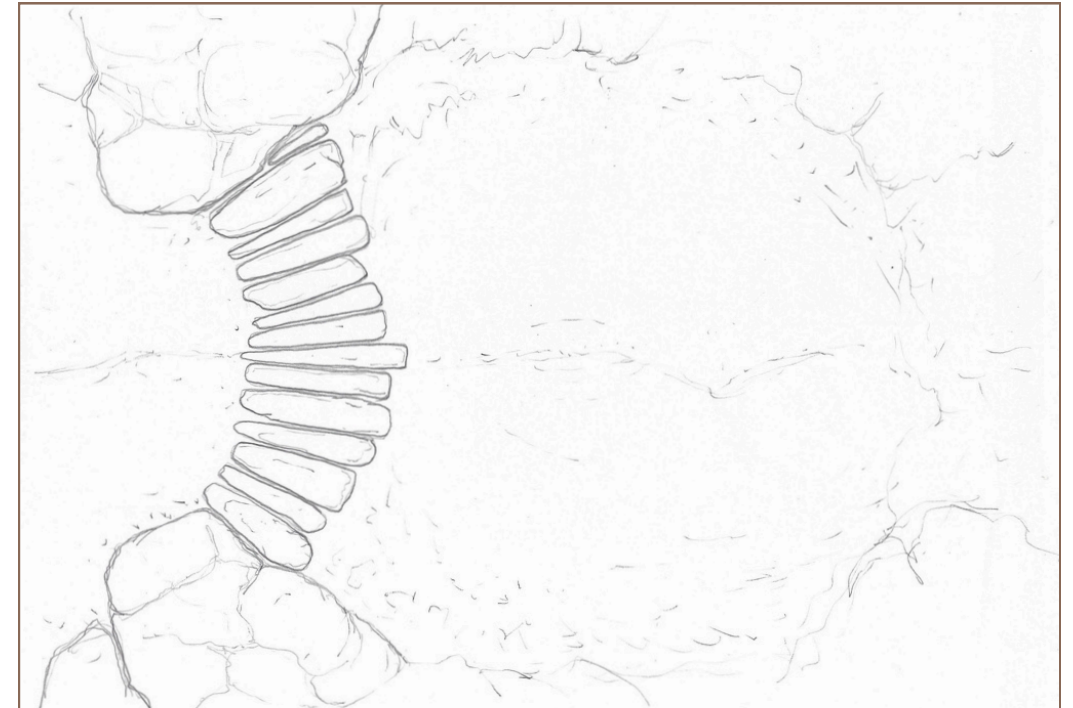
συνεργάτες: Σωκράτης Σωκράτους

φωτογραφίες και βίντεο: Άρης Γιαννούκος

Το έργο αφορά στην δημιουργία και επιμέλεια Εκπαιδευτικού Υλικού για την εφαρμογή Λύσεων Βασισμένων στη Φύση (NBS) καθώς και τη χρήση παραδοσιακών τεχνικών δόμησης σε σύγχρονα έργα.

Το εκπαιδευτικό υλικό πιο συγκεκριμένα αφορά την κατασκευή μικροφραγμάτων σε ρέματα περιοδικής ροής με σκοπό την προώθηση και την ανάπτυξη της τεχνικής εκπαίδευσης πάνω σε αυτή τη λύση βασισμένη στη φύση και στην ίδια κατεύθυνση την περαιτέρω προώθηση του μέτρου των μικροφραγμάτων για την αντιμετώπιση της λειψυδρίας.

Πιο συγκεκριμένα, το εκπαιδευτικό υλικό περιλαμβάνει τη δημιουργία ενός εγχειριδίου και ενός βίντεο που παρουσιάζουν όλα τα στάδια της κατασκευής ενός μικροφράγματος, ως μονάδα ενός δικτύου αντίστοιχων κατασκευών κατά μήκος ενός ρέματος εφήμερης ροής. Μέσω της ευρείας προώθησης και διάθεσής του, το υλικό θα λειτουργήσει ως πρακτικό εργαλείο εκπαίδευσης και ενημέρωσης για δημόσιους φορείς, επαγγελματίες και τοπικές κοινότητες που επιθυμούν να εφαρμόσουν αντίστοιχες πρακτικές.

Σκαρίφημα μικροφράγματος (πάνω) και φωτογραφία του εξοπλισμού που χρειάζεται για την κατασκευή μικροφραγμάτων (κάτω) υλικό από το εγχειρίδιο κατασκευής μικροφραγμάτων. Σχ. Γρηγόρης Κουτρόπουλος Φωτ. Άρης Γιαννούκος

ΜΙΚΡΟΦΡΑΓΜΑΤΑ

Λύσεις Βασισμένες
στη Φύση για την
Προσαρμογή στην
Κλιματική Αλλαγή

τοποθεσία: Σίφνος, Κυκλάδες

ημερομηνία: 19/05/2025 - 06/06/2025

εταίρος: Μεσογειακό Ινστιτούτο για τη Φύση και τον Άνθρωπο (MedINA)

αιγίδα: Δήμος Σίφνου, Σύλλογος Επαγγελματιών & Εμπόρων της Σίφνου

χορηγία σε είδος: τοπικές επιχειρήσεις: ταβέρνα Μερόπη, ταβέρνα Αργύρης, εστιατόριο "Χρυσοπηγή" Γ.Α. Λεμπέση Ίσαλος, Φούρνος Βενιού, εστιατόριο "Το Στέκι", εστιατόριο "NUS", εστιατόριο "Το Τσικάλι" Αγρόκτημα "Τσικάλι", τυροκομικά προϊόντα Νικόλαος Φρατζέσκαρας

συντονιστές: Γρηγόρης Κουτρόπουλος, Χριστόφορος Θεοχάρης, Γιώργος Τζαβάρας, Έλενα Τερζή

τεχνίτες/ εκπαιδευτές: Δημήτρης Χίου, Σωκράτης Σωκράτους, Γιάννης Δελλατόλας

φωτογραφίες/ βίντεο: Άρης Γιαννούκος

Η πρωτοβουλία "Υδροφράγματα" υλοποιήθηκε στη Σίφνο στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού έργου CARDIMED (Horizon Europe 2021–2027), με στόχο την ενίσχυση της ανθεκτικότητας των μεσογειακών τοπίων απέναντι στην κλιματική αλλαγή μέσω λύσεων βασισμένων στη φύση. Το Μπουλούκι ανέλαβε τον σχεδιασμό και την υλοποίηση του κατασκευαστικού έργου ενός δικτύου υδροφραγμάτων μικρής κλίμακας, σε συνεργασία με το MedINA, υπεύθυνο για τον συνολικό συντονισμό της δράσης.

Την περίοδο 19 Μαΐου - 6 Ιουνίου 2025 πραγματοποιήθηκε στη Σίφνο εντατικό πρόγραμμα επαγγελματικής μαθητείας τριών εβδομάδων, στο οποίο συμμετείχαν δέκα νέοι τεχνίτες και τεχνίτριες υπό την καθοδήγηση έμπειρων μαστόρων. Οι συμμετέχοντες εκπαιδεύτηκαν σε όλα τα στάδια της κατασκευής ξερολιθικών υδροφραγμάτων, από την επιλογή θέσεων και τη συλλογή λίθων έως την μεταφορά τους και την κατασκευή. Παράλληλα διοργανώθηκαν ανοιχτές ημέρες εργοταξίου και δημόσιες παρουσιάσεις, ενισχύοντας τη σύνδεση της δράσης με την τοπική κοινότητα.

Στιγμιότυπο από τις εργασίες κατασκευής των μικροφραγμάτων στη Σίφνο. Φωτ. Άρης Γιαννούκος

Το έργο ολοκληρώθηκε με την κατασκευή 120 λιθόκτιστων υδροφραγμάτων στα ρέματα Ταξιάρχης και Χώνη, δημιουργώντας ένα δίκτυο κατασκευών μικρής κλίμακας που συμβάλλει στον εμπλουτισμό του υπόγειου υδροφόρου, στη συγκράτηση νερού και φερτών υλικών κατά τις έντονες βροχοπτώσεις και στη δημιουργία μικρών ταμιευτήρων που ενισχύουν τη βιοποικιλότητα.

Το έργο CARDIMED χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση στο πλαίσιο του Horizon Europe 2021-2027. Επικεφαλής εταίρος είναι η Σχολή Πολιτικών Μηχανικών του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου και το Μπουλούκι συνεργάζεται με το MedINA που είναι ένας από τους 53 εταίρους υλοποίησης του έργου.

Στιγμιότυπο από τις εργασίες κατασκευής των μικροφραγμάτων στη Σίφνο. Φωτ. Αρης Γιαννούκος

Στιγμιότυπα από την ανοιχτή εκδήλωση παρουσίασης και ολοκλήρωσης του προγράμματος κατασκευής των μικροφραγμάτων στη Σίφνο. Φωτ. Αρης Γιαννούκος

An aerial photograph of an archaeological excavation site. The scene shows several workers in hard hats and work clothes engaged in various tasks. A prominent feature is a large, circular stone structure, possibly a well or a cistern, which is partially excavated. The structure is surrounded by a network of wooden beams and scaffolding. In the background, there are more stone walls and structures, some of which appear to be under construction or repair. The ground is a mix of dirt and sparse vegetation. The overall atmosphere is one of active archaeological work in a rural, hilly setting.

ΝΤΡΙΣΤΕΛΑ

Βιωματικό Εργαστήριο

Αποκατάστασης

Παραδοσιακής

Νεροτριβής

τοποθεσία: Μονή Πορετσού, Αχαΐα

ημερομηνία: 27/04/2025-2/05/2025

συνδιοργάνωση: ΑΜΚΕ Ένας άλλος δρόμος / Μονή Πορετσού, Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας

πλαίσιο: Πρόγραμμα Σημεία Στήριξης - 7ος κύκλος (επιχορήγηση: Ίδρυμα Χελιδόνι, δικαιούχος: Πολιτιστικός Σύλλογος Αγραμπέλων)

συνεργάτες: Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας Τμήμα Δυτικής Ελλάδας, Δήμος Καλαβρύτων

συντονιστές: Γρηγόρης Κουτρόπουλος, Χριστόφορος Θεοχάρης

φωτογραφίες: Irina Karapetyan, Γρηγόρης Κουτρόπουλος

video: Παντελής Παραδείσης

Το Μπουλούκι υλοποίησε στην ορεινή Αχαΐα τη δράση “Ντριστελά”, ένα βιωματικό εργαστήριο αφιερωμένο στην αποκατάσταση της παραδοσιακής νεροτριβής της Μονής Πορετσού, στις πλαγιές του Ερυμάνθου.

Κατά τη διάρκεια των έξι ημερών του εργαστηρίου, οι συμμετέχοντες εκπαιδεύτηκαν σε ένα ευρύ φάσμα παραδοσιακών τεχνικών δόμησης. Υπό την καθοδήγηση έμπειρων τεχνιτών-εκπαιδευτών, πραγματοποιήθηκαν εργασίες αποκατάστασης του λιθόστρωτου καλντεριμιού που οδηγεί στη νεροτριβή, παρασκευή και εφαρμογή ασβεστοκονιαμάτων για το αρμολόγημα της λιθοδομής του υδατόπυργου και τη στεγανοποίηση του υδαταγωγού, καθώς και εργασίες παραδοσιακής ξυλουργικής και βαρελοποιίας για την κατασκευή νέου ξύλινου κουβά και του βαγενιού.

Η πρακτική εκπαίδευση συμπληρώθηκε από δημόσιο πρόγραμμα θεωρητικών εισηγήσεων, ξεναγήσεων, προβολών και ανοιχτών συζητήσεων. Μέσα από αυτή την ολοκληρωμένη προσέγγιση, το εργαστήριο συνέβαλε στη μετάδοση τεχνογνωσίας προ-βιομηχανικών τεχνολογιών, στην ευαισθητοποίηση για τη βιώσιμη διαχείριση του νερού ως φυσικού πόρου, καθώς και στην ανάδειξη της σημασίας της προστασίας και ενεργοποίησης της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Στιγμιότυπο από την πρώτη δοκιμή της αποκατεστημένης νεροτριβής της Μονής Πορετσού.
Φωτ. Γρηγόρης Κουτρόπουλος

Το εργαστήριο Ντριστελά συνδιοργανώθηκε από την ΑΜΚΕ Ένας άλλος δρόμος - Μονή Πορετσού, το Μπουλούκι, την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, σε συνεργασία με το ΤΕΕ Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας - Τμήμα Δυτικής Ελλάδας και με την υποστήριξη του Δήμος Καλαβρύτων. Η δράση πραγματοποιήθηκε παράλληλα με το έργο αποκατάστασης της νεροτριβής, που υλοποιήθηκε από τον Πολιτιστικό Σύλλογο Αγραμπέλων, σε συνεργασία με την ΑΜΚΕ Ένας Άλλος Δρόμος και με χρηματοδότηση από το Ίδρυμα Χελιδόνι, στο πλαίσιο του 7ου κύκλου του προγράμματος Σημεία Στήριξης - Points of Support του Ιδρύματος Μποδοσάκη.

Στιγμιότυπο από τις εργασίες αποκάστασης της νεροτριβής της Μονής Πορετσού. Φωτ. Γρηγόρης Κουτρόπουλος

Στιγμιότυπο από την πρακτική άσκηση του βιωματικού εργαστηρίου για την αποκάστασης της νεροτριβής της Μονής Πορετσού. Φωτ. Irina Karapetyan

FIELD VISITS

On Programs on
Traditional
Building Skills

τοποθεσία: Μασσαλία, Βερολίνο

ημερομηνία: 2024-2025

συνεργασία: Union for the Mediterranean

συντονιστές: Νικηφόρος Μειμάρογλου, Πάνος Κωστούλας, Βασίλης Χανής

Το έργο “Field visits on programs on traditional building skills” υλοποιήθηκε από την Union for the Mediterranean (UfM) σε συνεργασία με την ομάδα Μπουλούκι, που είχε την επιστημονική και τεχνική ευθύνη του προγράμματος. Στόχος του προγράμματος ήταν η προώθηση της επαγγελματικής κατάρτισης στις παραδοσιακές τεχνικές δόμησης στις χώρες της Νότιας Μεσογείου, και πιο συγκεκριμένα στο Μαρόκο, στην Αλγερία, στην Τυνησία και στην Μαυριτανία, μέσα από ανταλλαγή τεχνογνωσίας και διεθνείς επιτόπιες επισκέψεις σε πρότυπους εκπαιδευτικούς φορείς.

Κατά την πρώτη φάση του προγράμματος (τέλη 2024), πραγματοποιήθηκε επίσκεψη των εκπροσώπων των τεσσάρων συμμετεχουσών χωρών και συνάντηση στη Μασσαλία, όπου γνώρισαν και αντάλλαξαν εμπειρίες σχετικά με τα εθνικά πλαίσια επαγγελματικής κατάρτισης στις παραδοσιακές τέχνες δόμησης με τους Acta Vista, του BAO, τους Compagnons de Devoir και την Ecole Avignon.

Τον Μάιο του 2025 υλοποιήθηκε η δεύτερη επίσκεψη του προγράμματος στο Βερολίνο, πάλι με συμμετοχή και των τεσσάρων χωρών. Οι συμμετέχοντες επισκέφθηκαν το Europäische Bildungsstätte für Lehm- und Ziegelbau Wangelin, όπου παρουσιάστηκε πιστοποιημένο πρόγραμμα κατάρτισης στη φυσική δόμηση και το σύστημα ECVET Earth Building Units, καθώς και το Natural Building Lab του Τεχνικού Πανεπιστημίου του Βερολίνου, όπου αναδείχθηκε η ένταξη της φυσικής δόμησης στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση και έρευνα. Η επίσκεψη ολοκληρώθηκε με παρουσιάσεις εθνικών προτεραιοτήτων και συζήτηση για πιλοτικές δράσεις και μελλοντικές συνεργασίες.

Το πρόγραμμα ανέδειξε τη σημασία πιστοποιημένων και τοπικά προσαρμοσμένων πλαισίων κατάρτισης, τη μετάδοση γνώσης από έμπειρους τεχνίτες στη νέα γενιά και τη δημιουργία διεθνών συνεργασιών για τη βιώσιμη διατήρηση των παραδοσιακών τεχνών και της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Στιγμιότυπα από την παρουσίαση στο NBL στο Βερολίνο (πάνω) και από την επίσκεψη πεδίου στη Μασσαλία. Φωτ. Νικηφόρος Μειμάρογλου

An aerial photograph of a studio floor where several people are working on clay samples. The floor is covered with a grid of dark-colored trays, each containing a small amount of clay. The trays are arranged in rows and columns. Some trays have labels like 'DRY', 'HUMID', 'PLASTIC', and 'VISCO'. There are also various tools, buckets, and bags of material scattered around. The overall scene is busy and focused on the process of working with clay.

**STUDIO
BOULOUKI**
Διδασκαλία στην
Αρχιτεκτονική Σχολή
του ΕΤΗ της Ζυρίχης

τοποθεσία: Ζυρίχη, Ελβετία

ημερομηνία: Σεπτέμβριος 2025 - Ιούνιος 2026

συνεργάτες: ETH Zurich-Chair of Sustainable Construction, Kalkwerk, Daria Ardant Guillaume Habert, Coralie Brumaud, Yi Du, Mareike Thiedeitz, Arnaud Evrard, Delphine Schmid

υποστήριξη: ETH Zurich Department of Architecture (D-ARCH), Institute for Landscape and Urban Studies (LUS), ETH Zurich Gipsergeschäft Kradolfer GmbH Farkas Gerüstbau AG

διδάσκοντες: Ίωνας Σκλαβούνος, Γρηγόρης Κουτρόπουλος, Πάνος Κωστούλας, Νικηφόρος Μείμαρογλου, Ιωάννα Ντούτση, Katerina Krupickova, Luka Bazelli

ομιλητές: Guillaume Habert, Νίκος Μαγουλιώτης, Μαριλένα Μελά, Teresa Gali-Izard, Lynnette Widder

Την τρέχουσα ακαδημαϊκή χρονιά 2025-2026, το Μπουλούκι διδάσκει ως Design Studio στην Αρχιτεκτονική Σχολή του ETH Zürich, μετά από πρόσκληση του Ινστιτούτου Τοπιακών και Αστικών Μελετών (LUS). Το χειμερινό εξάμηνο το studio εστίασε στην προσαρμοστική επανάχρηση ενός δικτύου λαϊκών αγροικιών του 19ου αιώνα στο νησί της Δήλου, βασιζόμενο πάνω στο έργο αποκατάστασης που υλοποιεί η ομάδα στο νησί σε συνεργασία με την Εφορεία Αρχαιοτήτων Κυκλάδων και τη Γαλλική Σχολή Αθηνών.

Οι φοιτητές εργάστηκαν πρακτικά με φυσικά υλικά, έμαθαν να σχεδιάζουν συνεργατικά και ήρθαν σε επαφή με τεχνίτες, ειδικούς και από την ευρύτερη δηλιανή κοινότητα. Με βάση τις αξίες και τους πυλώνες της ομάδας, συνδυάζουμε την έρευνα, την εκπαίδευση και την πρακτική και με στόχο μέσω του Design Studio και της διδασκαλίας να αναδεικνύουμε πώς η πολιτιστική κληρονομιά εμπνέει ένα βιώσιμο μέλλον.

Στιγμιότυπο από το εργαστήριο εγχάρακτης τοιχογραφίας στην κεντρική σκάλα του κτιρίου HILL στο Campus Hönggerberg του Πανεπιστημίου ETH στη Ζυρίχη που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του Design Studio της ομάδας Μπουλούκι. Φωτ. Γρηγόρης Κουτρόπουλος

Αξιοσημείωτες δράσεις κατά τη διάρκεια του χειμερινού εξαμήνου 2025 υπήρξαν οι εξής:

Seminar Week

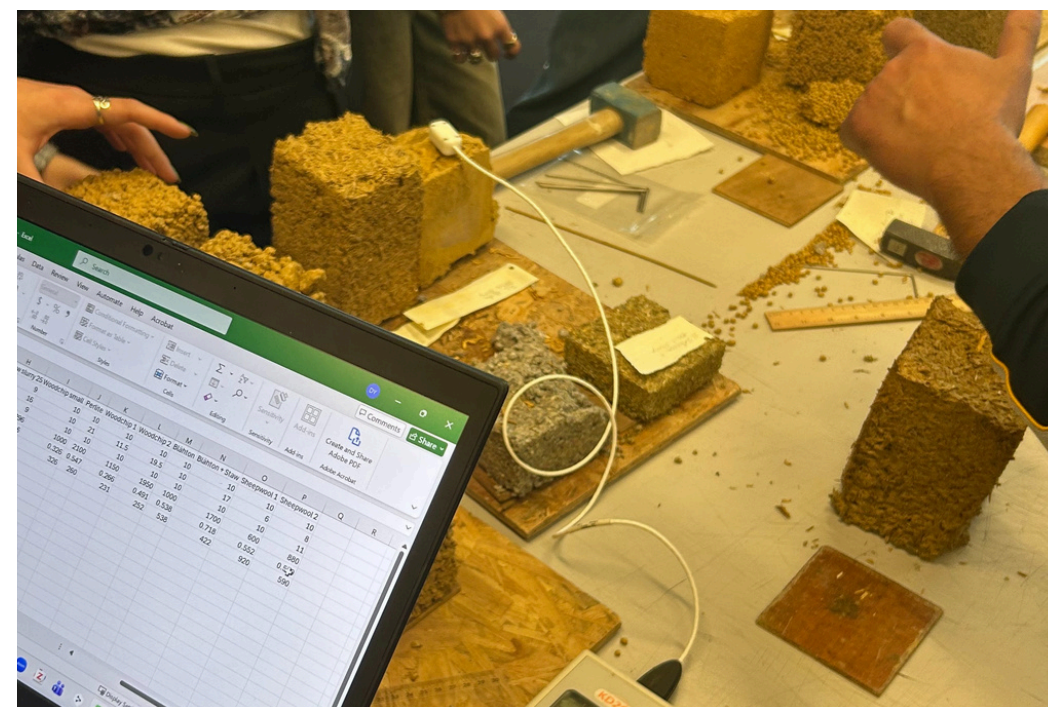
Ένα εξαήμερο εκπαιδευτικό σεμινάριο στη Δήλο με τη συμμετοχή φοιτητών/τριών του Τμήματος Αρχιτεκτονικής του ΕΘΝ Ζυρίχ, όπου οι συμμετέχοντες μελέτησαν τα νεότερα αγροτικά κτίσματα της Δήλου, συμμετείχαν στις εργασίες αποκατάστασης μιας αγροικίας, συνομίλησαν με ανθρώπους που έζησαν στη Δήλο και τη Ρήνεια και διατύπωσαν προτάσεις επανάχρησης κτισμάτων στη Δήλο, λαμβάνοντας υπόψη τις λειτουργικές ανάγκες του νησιού.

Sgraffito Workshop

Διοργανώθηκε εργαστήριο για τη δημιουργία ενός νέου έργου με την τεχνική του sgraffito, μιας παραδοσιακής μεθόδου κατά την οποία χαράσσονται μοτίβα πάνω σε νωπό ασβεστοκονίαμα και στη συνέχεια αφαιρείται η τελική στρώση ασβεστόματος σε επιλεγμένα σημεία του σχεδίου ώστε να δημιουργηθεί το τελικό έργο. Ο σχεδιασμός της δράσης και η υλοποίηση με τη συμμετοχή των φοιτητών πραγματοποιήθηκε με τη συνεργασία της Delphine Schmid και του συλλόγου Kalkwerk. Το αποτέλεσμα που παράχθηκε ήταν μία μεγάλη εγχάρακτη τοιχογραφία στην κεντρική σκάλα του κτιρίου HILL στο Campus Höggerberg του Πανεπιστημίου ΕΘΝ στη Ζυρίχη, όπου πραγματοποιήθηκαν και τα επίσημα εγκαινιά του.

Earth Workshop

Ένα εντατικό πρακτικό εργαστήριο αφιερωμένο την κατανόηση του χωματος μέσα από το Carazas test καθώς και το σχεδιασμό και την παραγωγή νέων δομικών υλικών από χώμα με στόχο: μεγαλύτερη αντοχή, βελτιωμένη θερμική συμπεριφορά ή αυξημένη υδατοαπωθητικότητα. Το εργαστήριο ολοκληρώθηκε με την αξιολόγηση των δομικών υλικών μαζί με τους φοιτητές που ήταν και το τελευταίο βήμα μιας εξαιρετικής συνεργασίας με την ομάδα της έδρας Chair of Sustainable Construction στο ΕΘΝ Ζυρίχ.

Στιγμιότυπα από το εβδομαδιαίο σεμινάριο στη Δήλο (πάνω) και από την αξιολόγηση της θερμικής συμπεριφοράς νέων δομικών υλικών του εργαστηρίου για την κατανόηση του χώματος (κάτω) που έγιναν στο πλαίσιο του Design Studio της ομάδας Μπουλούκι στο Πολυτεχνείο της Ζυρίχης. Φωτ. Γιώργος Κυβερνήτης, Γρηγόρης Κουτρόπουλος

soil. Despite their geological unity, the islands present starkly different realities: Santorini has become a global tourist destination, while the smaller Therasia has experienced demographic and economic decline.

The “Under the Landscape” project drew on this striking contrast between over-developed Santorini and systematically neglected Therasia.

This contrast provided both a critical theoretical lens for examining different concepts and realities of landscape, and a practical framework that led us

to Therasia as a place where local forms of knowledge and landscape stewardship, while increasingly marginalized by tourism, persist in

the team rebuilt a historical cobbled pathway and repaired traditional construction mortars volcanic

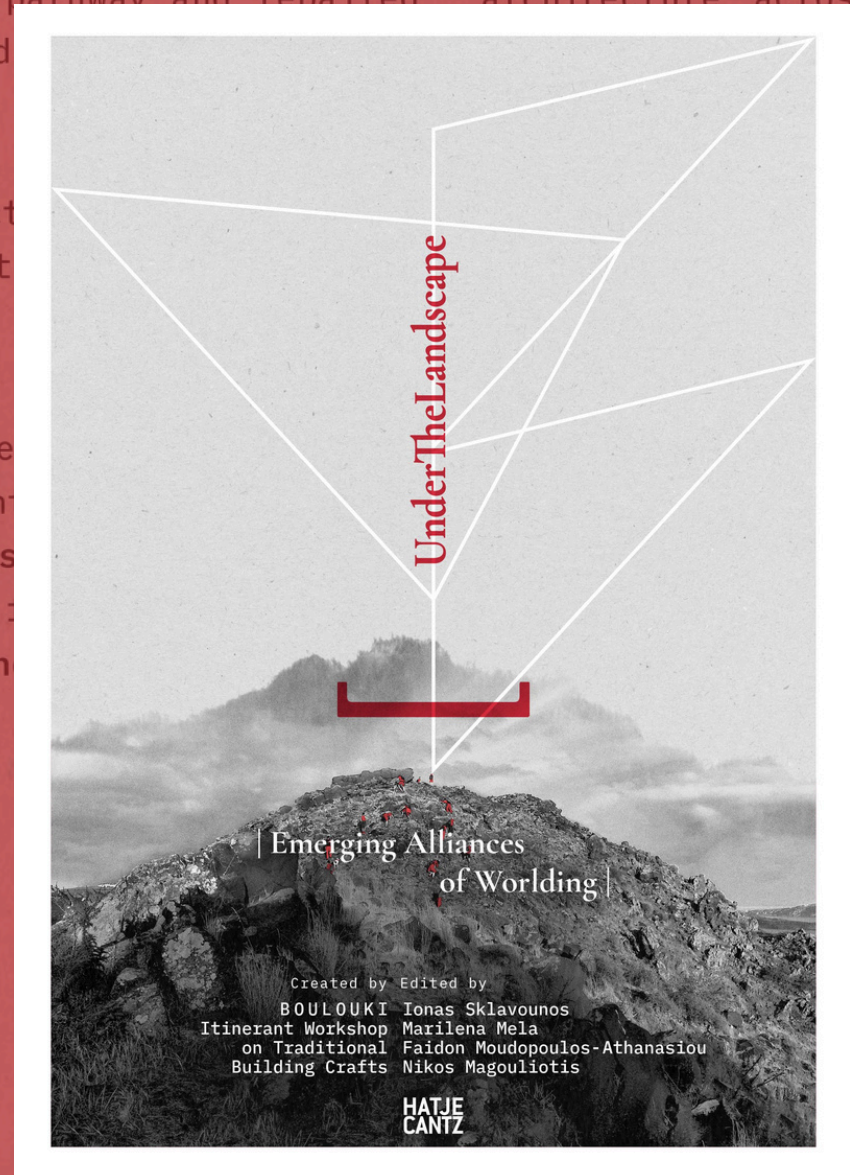
The project title in a professional program ple, han

field surveys of vernacular architecture across the two islands which this

activi- the broader “Under the Landscape” project of which book’s basic study and landscapes transcend ess- s and fans-between scientific al train- experimen- discourse and prompts

UNDER THE LANDSCAPE

Διεθνής Έκδοση

edge. These activities were grounded in extensive interdisciplinary research that involved documenting traditional

us to imagine alliances between fields of knowledge, forms of practice, and forms of life that generally remain separate.

συνεργασία: Εκδοτικός οίκος Hatje Cantz

υποστήριξη: Graham Foundation for Advanced Studies in the Fine Arts, Ίδρυμα Π. & Ε. Μιχελή

επιμέλεια: Ίωνας Σκλαβούνος, Μαριλένα Μελά, Φαίδων Μουδόπουλος-Αθανασίου, Νίκος Μαγουλιώτης

συντονισμός: Ευδοκία Παγκράτη

γραφιστική επιμέλεια: Νίνα Αθανασοπούλου

Η παραγωγή της διεθνούς έκδοσης “Under the Landscape” έχει ανατεθεί στον γερμανικό εκδοτικό οίκο Hatje Cantz, ο οποίος είναι ευρέως γνωστός για τις εξαιρετικά προσεγμένες εκδόσεις του στους τομείς της τέχνης, της αρχιτεκτονικής, της φωτογραφίας, του design και του οπτικού πολιτισμού.

Η έκδοση, έκτασης 300 σελίδων, συνυφαίνει γνώσεις από την αρχιτεκτονική και την τέχνη, τη γεωλογία και τη φιλοσοφία, τη γεωγραφία και την ανθρωπολογία, προτείνοντας έναν κριτικό επαναπροσδιορισμό της ίδιας της έννοιας του “τοπίου”. Μέσα από θεωρητικά δοκίμια και μελέτες περιπτώσεων, ο τόμος εξετάζει πώς αυτή η έννοια περιορίστηκε για μεγάλο χρονικό διάστημα από αισθητικές και χρηστικές αντιλήψεις για τη φύση. Αντίθετα, προτείνει την προσέγγιση των τοπίων ως χώρων διαγενεακής, βιωματικής γνώσης που διαμορφώνουν και διαμορφώνονται από κοινωνικές και περιβαλλοντικές αλληλεπιδράσεις.

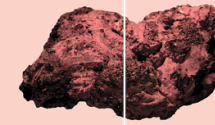
Ο τόμος κτίζει πάνω στο ακαδημαϊκό συμπόσιο που διοργάνωσε το Μπουλούκι το 2022 στα νησιά της Θήρας και της Θηρασίας, στο πλαίσιο του προγράμματος «Κάτω από το Τοπίο». Αυτή η συνάντηση είχε σηματοδοτήσει την ολοκλήρωση του συμμετοχικού έργου αποκατάστασης στον παραδοσιακό υπόσκαφο οικισμό της Αγριλιάς στη Θηρασία, καλώντας σε βαθύτερη ενσωμάτωση της πρακτικής εργασίας με τον ακαδημαϊκό λόγο και, γενικότερα, της θεωρίας, της πρακτικής και της δράσης.

Η έκδοση φιλοξενεί δοκίμια από νέους ερευνητές και ερευνήτριες, και διερευνά διαφορετικά γεωγραφικά και πολιτισμικά πλαίσια, από την κινεζική χαρτογραφία και τις αγροτικές πρακτικές των Ίνκας έως τις οικολογικές ιστορίες της Μεσογείου.

In This edited volume stems from a multiyear interdisciplinary project. “Under the Landscape” is both the title of this publication and the name of the initiative conceived and implemented by Boulouki-Itinerant Workshop on Traditional Building Crafts, in collaboration with diverse academic and community partners. Between 2021 and 2023, the Boulouki collective worked in the volcanic archipelago of Santorini and Therasia in the Aegean Sea. The two islands form part of the same volcanic complex and share a distinctive vernacular architecture of cave dwellings carved into the soft volcanic

soil. Despite their geological unity, the islands present starkly different realities: Santorini has become a global tourist destination, while the smaller Therasia has experienced demographic and economic decline.

The “Under the Landscape” project drew on this striking contrast between over-developed Santorini and systematically neglected Therasia. This contrast provided both a critical theoretical lens for examining different concepts and realities of landscape, and a practical framework that led us to Therasia as a place where local forms of knowledge and landscape stewardship, while increasingly marginalized by tourism, persist in fragmentary forms. The initiative centered on the nearly abandoned cave settlement of Agrilla on Therasia, where

the team rebuilt a historical cobbled pathway and repaired two underground water-harvesting cisterns using traditional techniques: drystone construction with local volcanic stone, and waterproof mortars created by mixing volcanic ash with lime.

The project unfolded over multiple interconnected phases: a professional apprenticeship program for young craftspeople, hands-on workshops for students and professionals from architecture and related fields, and an artistic residency—all focused on recovering and transmitting local material knowledge. These activities were grounded in extensive interdisciplinary research that involved documenting traditional building knowledge through interviews with local craftspeople, laboratory analyses of historical mortars, and

field surveys of vernacular architecture across the two islands. The project was completed with a twofold exhibition held on both islands and the international academic symposium from which this book emerged.

Together, these activities constituted the broader “Under the Landscape” project, the experience of which informs this book’s basic premise: that the study and care of particular landscapes invites us to transcend established divisions and familiar distinctions—between manual labor and scientific research, vocational training and artistic experimentation, academic discourse and civic action—and prompts us to imagine alliances between fields of knowledge, forms of practice, and forms of life that generally remain separate.

The symposium, as well as the present book, which resulted from it, was conceived as an intergenerational exercise in

Figure 6. The feast of Ai-Georgis (April 24), celebrating the seasonal return of the pastoralists to their home mountains, Nestari, Arcadia. Photo credits: Panagiotis Karanis, I Ieroklesteris tis Anotris – Choros kai Pampi tou Ai-Georgis at Nestari Arkadias (To Dondi, 2011).

and locations of the double villages they created: shepherd-villages (*toponochoria* or *panochoria*) at the upper altitudes, and lower-villages (*katvorchia*) for wintering in the valleys and on the coasts.

In a rare resource documenting oral testimony of the last of the Vlach shepherds in 2001, I found a special mention of the Vlachs and Arvanites of the Morea (Peloponnese), the settled shepherds of Arcadia who wintered in the valleys of Peloponnese, especially in Messenia. The Peloponnese has historically been a magnet for pastoral tribes due to its mild climate and political stability, with significant migrations noted by the seventh and eighth centuries.¹⁴ These groups were often integrated peacefully into local communities, a strategy employed by rulers like the Byzantines, Ottomans, and Venetians.¹⁵ This integration led to a unique blend of micro-cultivators and shepherds, notably in regions such as Arcadia and Messenia.¹⁶

From the summer meadows and the water sources (*επιμάδες*) of Arcadia, the Vlachs descended towards Elia, Corinthia, Achaea, Argolis, and mostly towards the “island” (*Nipoi*), Messinia, as it was referred to, to spend the winter.¹⁷ Their descending paths often followed the flow of water streams.¹⁸ For their moving “up” in the spring to the meadows of Arcadia, and moving “down” in the winter to the *chimaδia* in Messenia, the people dubbed these Arcadian Vlachs *Anevokatevates*, the “Up-and-Downers.”

More than merely an eternal nomadic derivation, the movement of the “Up-and-Downers” was performed as a seasonal pendulum between specific places: an assemblage of departures and returns between two social and ecological contexts that functioned complementarily. The Vlachs, while maintaining their winter pastures consistently, returned annually due to established social ties with the locals and the familiarity of their animals with the area. In contrast to fully nomadic tribes, only a segment of the Vlachs—typically the younger or more able-bodied—migrated. The others, often women and the elderly, stayed behind to maintain social stability and continuity.¹⁹

14. Apostolos E. Vakalopoulos, *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού: αρχές και διαμόρφωση* (1996), p. 21.
15. N. Pasaoglou, *Ανεβκατεβτες: Οι παρακείμενες θροναί της Αρκαδίας στη Μεσογία* (Γρανιώνας: Β-Κολός, Β. Αθήνα, 2001), pp. 25–26.
16. Vakalopoulos, *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού*, p. 38.
17. Pasaoglou, *Ανεβκατεβτες*, p. 38.
18. E. Psychogiou, “Ο Δρόμος των Νεπιών και των Κινοβόων: Ο Τελευταίος Νουμάς Κινοβόων: Ein Bogenschütze-Palastbau,” in *Ο Όρειος Λόφος της Βαλκανικής*, ed. Vasilis Ntitsikas and Charalambos Kasimis (Athens: Pliethron, 2000), pp. 163–83, esp. p. 163.
19. Giulio Angioni, *I Pascali Erranti: Antropologia Del Pastore in Sardegna* (Naples: Liguori, 1989); K. Kasser, “Κινοβόων: Συγγένεια, Ομογένεια και Ομολογία Στον Όρειο Χώρο της Δυτικής Βαλκανικής (Πέλοπος-Άρκαδία-Σίβηρ-Ασία),” in *Ο Όρειος Λόφος της Βαλκανικής*, ed. Vasilis Ntitsikas and Charalambos Kasimis (Athens: Pliethron, 2000), pp. 97–117.

THE
BEST
IN
HERITAGE
BARCELONA

President of Catalunya
Govern de Catalunya
Generalitat de Catalunya

ASSOCIATION OF EUROPEAN HERITAGE & INTERNATIONAL COUNCIL OF MONUMENTS

ΣΥΜΜΕΤΟΧΕΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ

Συμμετοχή στην 24η διοργάνωση συνεδρίου «The Best in Heritage» συμμετοχή ως βραβευμένο έργο Europa Nostra 2024.

ΣΥΜΜΕΤΟΧΕΣ

III Annual Forum on European Drystone Heritage

Μάιος, Ιωάννινα, Ήπειρος

«Ξηρολιθική Κληρονομιά: Γνώση, Πρακτικές, Διάλογος και Προοπτικές Επαγγελματικής Κατάρτισης». Τριήμερο δράσεων, από το Γραφείο Επιτρόπου Περιβάλλοντος και την Προεδρία της Κυπριακής Δημοκρατίας

Ιούνιος, Κύπρος

«Τα βουνά και τα τοπία της πέτρας» 10ο Θερινό Σχολείο Τζουμέρκων και Νοτιοανατολικής Πίνδου από το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας στο Συρράκο

Αύγουστος, Ήπειρος

«Ψαθί και Καλάμι: Εξερευνώντας τα φυσικά υλικά της πελάδας και το πλέξιμό τους» εργαστήριο στο Φεστιβάλ Ντόπιων στο Μεσολόγγι 2025

Αύγουστος, Μεσολόγγι

Παιδικό Εργαστήριο Ξερολιθιάς στο 3ο ΚΑΡΟΥΣΙ FESTIVAL

Αύγουστος, Καλάβρυτα

7ο Θερινό Μαντείο και 1ο Μικρό Μαντείο 2025, ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ. Ιωαννίνων

Σεπτέμβριος, Δωδώνη, Ήπειρος

«Μικροί χτίστες στις Κυκλάδες» Παιδικό Εργαστήριο Ξερολιθιάς στο Cycladic Kids Festival

Σεπτέμβριος, Αθήνα

Féile na gCloch Brochure 2025, Φεστιβάλ για την τέχνη της πέτρας

Σεπτέμβριος, Galway Ιρλανδία

«Σχολή Ξερολιθιάς και Παραδοσιακής Δόμησης» συζήτηση στην Ημερίδα «Τήνος 2030»

Νοέμβριος, Τήνος

«Architect Show 2025 x DOMa talks» Συζήτηση πάνελ

Δεκέμβριος, Αθήνα

Στιγμιότυπα από συμμετοχές της ομάδας μας στο Cycladic Kids Festival (πάνω Φωτ. Πάρης Ταβιτιάν) και το πάνελ του DoMA στο The Architect Show (κάτω K-Studio).

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ

2η Συνάντηση Δικτύου Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς
Φεβρουάριος, Αθήνα

Συνάντηση «Νησιωτικότητα: Δημόσια Πολιτική και Τοπική Αυτοδιοίκηση» της Γενικής Γραμματεία Αιγαίου και Νησιωτικής Πολιτικής
Ιούνιος, Αθήνα

Συνέδριο Ε.Α.Γ.Μ.Ε «Ερευνώντας τον εθνικό μας υπόγειο πλούτο»
Ιούλιος, Αθήνα

Συμπόσιο Ι.Λ.Ε.Τ «Οι μαστόροι των Τζουμέρκων και η σύγχρονη αναβίωση της παραδοσιακής τεχνικής»
Αύγουστος, Ήπειρος

11ο Διεπιστημονικό Συνέδριο του Μετσόβιου Κέντρου Διεπιστημονικής Έρευνας
Σεπτέμβριος, Ιωάννινα

Συνέδριο «Mountains of Greece: Heritage narratives from the past for a sustainable future» British School at Athens
Οκτώβριος, Αθήνα

«Ατμόσφαιρες στα πόδια μου» της ΑΜΚΕ Λαυρεωτική
Νοέμβριος, Αθήνα

24η διοργάνωση συνεδρίου «The Best in Heritage» συμμετοχή ως βραβευμένο έργο Europa Nostra 2024
Οκτώβριος, Βαρκελώνη

Στιγμιότυπα από παρουσιάσεις μελών της ομάδας Μπουλούκι στο συνέδριο της Ε.Α.Γ.Μ.Ε (πάνω Φωτ. ΕΑΓΜΕ) και στο συνέδριο του ΜΕΚΔΕ (κάτω Φωτ. Γεωργία Κανελλοπούλου

ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ

Νέο Ευρωπαϊκό Μπάουχαους 2025 - “Ωθηση στους μικρούς Δήμους”
Δήμος Κεντρικών Τζουμέρκων, Μπουλούκι

European Heritage Days Stories 2025

Το βραβείο European Heritage Days Stories 2025 απονεμήθηκε στην ομάδα Μπουλούκι για το έργο «Σχολείο στα Φράστα» και τις δράσεις στο πλαίσιο του έργου «Κερέτσι»

Το βραβείο New European Bauhaus στην κατηγορία Boost for Small Municipalities, έλαβε ο Δήμος Κεντρικών Τζουμέρκων σε συνεργασία με την ομάδα Μπουλούκι για το έργο «Σχολείο στα Φράστα»

ΠΕΡΙΟΔΕΥΟΝ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΓΙΑ ΤΙΣ
ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΕΣ ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΔΟΜΗΣΗΣ
« ΜΠΟΥΛΟΥΚΙ »
ΑΣΤΙΚΗ ΜΗ ΚΕΡΔΟΣΚΟΠΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΣΤΗΝ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ
ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΚΕΥΩΝ
ΠΑΙΩΝΙΟΥ 6 - ΑΘΗΝΑ Τ.Κ. 10440
ΑΦΜ : 997018585 - ΔΟΥ : ΚΕΦΟΔΕ ΑΤΤΙΚΗΣ
ΤΗΛ.: 211 1828348 - ΚΙΝ .: 6942 037553

Παναγιώτης Κωστούλας
(Νόμιμος εκπρόσωπος ΑΜΚΕ)

Απολογισμός
2025

«Μπουλούκι» Περιοδεύον Εργαστήριο για τις Παραδοσιακές Τεχνικές Δόμησης

Παιωνίου 6 Αθήνα, 10440,
info@boulouki.org, +30 211 1828348